

Proporcingumo principas ir šį principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas laikinųjų apsaugos priemonių kontekste

Artur Doržinkevič

ORCID ID 0000-0001-5311-9927

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto absolventas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6170
El. paštas: arturas.dorzinkevic@gmail.com

Straipsnyje analizuojamas proporcingumo principo taikymas laikinųjų apsaugos priemonių kontekste. Tyrime atskleidiama, kaip ir kokia apimtimi proporcingumo principas reglamentuotas įstatyme taikant laikinas apsaugos priemones. Autorius išskiria proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių taikymą pagal skirtingus kriterijus: a) sprendžiamo klausimo pobūdį; b) pagal subjektą, kuris atlieka proporcingumo vertinimą; c) pagal laiką (stadiją), kuriuo metu atliekamas proporcingumo vertinimas. Tyrimui atlikti autorius analizavo tiek Lietuvos apeliacinio teismo, tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, susijusią su nuosavybės teisės apribojimo proporcingumu laikinųjų apsaugos priemonių kontekste. **Pagrindiniai žodžiai:** laikinosios apsaugos priemonės, civilinis procesas, proporcingumo principas

Principle of Proportionality and Classification of Measures Implementing the Principle of Proportionality in the Context of Interim Measures

This article analyzes the application of the principle of proportionality in the context of interim measures. The study reveals how and to what extent is the principle of proportionality regulated by law in the application of interim measures. The author distinguishes measures implementing the principle of proportionality in the context of interim measures according to different criteria: (a) the nature of the issue; (b) the subject carrying out the proportionality assessment; (c) the time (stage) at which the proportionality assessment is carried out. For this study, the author analyzed the case law of both the Lithuanian Court of Appeal and the European Court of Human Rights regarding the proportionality of the restriction of property rights in the context of interim measures.

Keywords: interim measures, provisional measures, civil procedure, principle of proportionality.

Įvadas

Proporcingumo principas yra bendrasis teisės principas, kuris yra plačiai žinomas ir analizuojamas nuo senovės laikų¹. Šiuo metu pripažįstama, kad proporcingumo principas yra reglamentuojamas beveik viso pasaulio teisinėse sistemose, todėl pagrįsta jį vadinti universaliu teisės principu. Jis taikomas tiek bendrosios teisės tradicijoje, tiek kontinentinės teisės tradicijoje; tiek nacionalinėje teisėje,

¹ Žr., pavyzdžiui, Aristotelio „Nikomacho etika“, 5 knyga; Cicerono „De Republica“, ir kt. (Enge, 2009, p. 3–6).

Received: 14/02/2022. Accepted: 14/04/2022

Copyright © 2022 Artur Doržinkevič. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ties tarptautinėje teisėje (Enge, 2009, p. 3). Istoriskai proporcingumo principas visų pirma įsitvirtino viešojoje teisėje kaip draudimas valstybei veikti pernelyg plačiai (Enge, 2009, p. 6–7). Šiais laikais, bendroju požiūriu, proporcingumo principo turinys gali būti siejamas su kelių pakopų testu: (i) taikoma priemonė turi būti tinkama tikslui pasiekti; (ii) taikoma priemonė turi būti būtina tikslui pasiekti. Tai reiškia, kad negalima jokia kita priemonė, kuri mažiau ribotų tam tikrą laisvę (Schwarze, 1992, p. 682). Šiuolaikinėje teisėje proporcingumo principas taip pat aktualus ir privatinų teisinių santykių srityje, nes ginčo, kylančio iš privatinų santykių, šalims tenka susidurti su prievartinio pobūdžio veiksmais. Vienas iš tokių pavyzdžių – laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas civiliniame procese. Nors teismų praktikoje, aiškinant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002) (toliau – ir CPK) nuostatas, yra suformuotos aiškios sąlygos taikyti laikinąsias apsaugos priemones², tačiau šiuo metu teismų praktikoje vyrauja platus proporcingumo principo taikymas įvairiais laikinųjų apsaugos priemonių klausimais, todėl ši tema reikalauja detalesnės praktinės ir teorinės analizės.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti proporcingumo principo reglamentavimą ir šį principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimą pagal skirtingus kriterijus laikinųjų apsaugos priemonių kontekste. Tikslui įgyvendinti iškeltini šie **uždaviniai**: a) įvertinti proporcingumo principo reglamentavimą taikant laikinąsias apsaugos priemones Lietuvos civiliniame procese; b) išskirti aiškius proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių laikinųjų apsaugos priemonių klausimais klasifikavimo kriterijus.

Tyrimo objektas – proporcingumo principas ir šį principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas pagal skirtingus kriterijus laikinųjų apsaugos priemonių kontekste. Tyrimo objektas yra susijęs su Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų taikomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis civilinėse bylose. Nors tam tikros priemonės, kurios savo turiniu yra panašios į laikinąsias apsaugos priemones civiliniame procese, yra taikomos ir kituose procesuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 70 straipsnyje numatomas reikalavimų užtikrinimo priemonių taikymas (Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, 1999), o Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151 straipsnyje – laikinas nuosavybės teisės apribojimas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002), tačiau tokių priemonių reglamentavimas ir jų taikymo tikslai turi ypatumų. Be to, patys procesai skiriasi savo esme, pavyzdžiui, teismo vaidmuo kiekviename procese yra skirtingas. Taigi, nesant atlikto atskiro tyrimo, negalima daryti išankstinės išvados, kad šios priemonės yra analogiškos civilinio proceso atitinkamoms priemonėms. Taigi, autoriaus atliekamas tyrimas apima tik bendrosios kompetencijos teismų civilinėse bylose taikomas laikinąsias apsaugos priemones.

Nagrinėjamos temos **aktualumas** ir **ištirtumas** atsiskleidžia tuo, kad laikinųjų apsaugos priemonių ištyrimas Lietuvos teisiniame diskurse nėra visapusiškai išnagrinėtas. Tam tikrus laikinųjų apsaugos priemonių aspektus yra nagrinėję V. Pajeda (Pajeda, 2007), D. Soloveičikas (Soloveičikas, 2009), N. Kaminskienė (Kaminskienė, 2010), E. Sinkevičius ir R. Norkus (Sinkevičius, Norkus, 2013), A. Samuilytė-Mamontovė (Samuilytė-Mamontovė, 2014), tačiau šiuose darbuose laikinųjų apsaugos priemonių institutas nagrinėtas specifiniu aspektu, t. y. siejant jas su tam tikros kategorijos bylomis (intelektinės nuosavybės, viešųjų pirkimų) arba išskirtiniu procesu (Europos Sąjungos, tarptautinio komercinio arbitražo procesai). Doktrinoje tam tikri autoriai (Laužikas *et al.*, 2003, p. 387–397) (Driukas, Valančius, 2006, p. 503–553) laikinąsias apsaugos priemones yra apžvelgę bendroju aspektu, tačiau

² Laikinosios apsaugos priemonės civilinėse bylose taikomos tuo atveju, kai įvykdomos šios sąlygos: pirma, tikėtinai pagrindžiamas ieškinių reikalavimas, antra, pagrindžiama, kad nesiėmus prevencinių priemonių galbūt ieškovi palankaus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje).

Šiuose darbuose proporcingumo principo įgyvendinimas taikant laikinasias apsaugos priemones nebuvo tiriamas. Autoriaus žiniomis, Lietuvos teisės doktrinoje į proporcingumo principo svarbą laikinųjų apsaugos priemonių kontekste yra atkreipęs dėmesį D. Pelenis, tačiau minėto autoriaus tyrimas dėl proporcingumo principo taikymo nėra detalus (Pelenis, 2004, p. 119–120). Be to, autoriaus žiniomis, teisės doktrinoje teismo ir antstolio kompetencija taikant laikinasias apsaugos priemones apskritai nėra analizuota. Atskirai atkreiptinas dėmesys, kad nors laikinųjų apsaugos priemonių institutas ne visada sulaukia didelio dėmesio (Westberg, 2007, p. 538), tačiau praktinė šio instituto taikymo reikšmė yra didžiulė. Tinkamas, aiškus ir proporcingas laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra svarbus praktikoje, nes jomis taikomi prievartinio pobūdžio veiksmai, kuriais ribojamos asmens pagrindinės teisės, nesant priimto galutinio sprendimo byloje. Šiuo darbu autorius siekia atkreipti dėmesį į vis didėjančią proporcingumo principo svarbą įvairiais laikinųjų apsaugos priemonių klausimais, todėl būtina atlikti tikslią proporcingumo principo analizę. Šiuo metu teismų praktikoje vyraujantis lakoniškas proporcingumo principo taikymas kelia daug neišklumų ne tik teismams, bet ir ginčo šalims. Šiame darbe atliekamas tyrimas rodo, kad proporcingumo principas yra aktualus beveik visais laikinųjų apsaugos priemonių klausimais, o nagrinėjama tema yra aktuali formuojamai teismų praktikai aiškinant ir taikant laikinasias apsaugos priemones. Autoriaus atliktas tyrimas naudingas tiek teismams, tiek ir ginčo šalims, nes šiame tyrime analizuojamas proporcingumo principo taikymas kiekvienoje atskiroje situacijoje, pavyzdžiui, pagal sprendžiamo klausimo pobūdį (svarbą); pagal subjektą, kuris atlieka šį vertinimą; arba stadiją, kurioje atliekamas proporcingumo principo vertinimas. Be to, šis dabas turi ne tik praktinės, bet ir teorinės reikšmės, nes šis klausimas teisės doktrinoje nėra plačiai analizuotas.

Šio darbo **originalumą** lemia tai, kad, kaip pirmiau minėta, Lietuvos teisės doktrinoje nėra atliktos išsamios proporcingumo principo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo procese analizės.

Šiame tyrime analizuojami įvairūs šaltiniai. Tyrimui esminę reikšmę turėjo Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje suformuoti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo standartai, nes šis teismas formuoja esminę teismų praktiką laikinųjų apsaugos priemonių kontekste, o kasacinis teismas tokių klausimų paprastai nenagrinėja (CPK 151 straipsnio 2 dalis). Darbe taip pat remiamasi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktika, kurioje yra analizuotas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ŽTK) 1 protokolo 1 straipsnis, kuris užtikrina nuosavybės teisės apsaugą. Be CPK reglamentavimo, darbe atsižvelgiama ir į kitų jurisdikcijų (Bulgarijos, Ispanijos, Prancūzijos, Švedijos, Vokietijos) civilinio proceso įstatymuose įtvirtintas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygas. Nagrinėjant šią temą naudojami sisteminis, analizės ir lyginamasis metodai.

1. Proporcingumo principo reglamentavimas Lietuvos teisėje taikant laikinasias apsaugos priemones

Proporcingumo principas taikant laikinasias apsaugos priemones nėra tiesiogiai įtvirtintas CPK XI skyriaus 5 skirsnyje, tačiau jo taikymo svarba akcentuojama teismų praktikoje. Lietuvos teismų praktikoje proporcingumo principas paprastai siejamas su CPK 145 straipsnio 2 dalimi (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 6 d. ir 2021 m. spalio 14 d. nutartys civilinėse bylose), tačiau tai nėra vienintelis straipsnis, kuris aktualus vertinant laikinųjų apsaugos priemonių proporcingumą. Minėtoje normoje įtvirtinta, kad teismas gali taikyti kelias laikinasias apsaugos priemones, tačiau bendra jų suma neturi būti iš esmės didesnė už ieškinio sumą. Taip pat minėtoje dalyje nurodyta, kad laikinosios apsaugos priemonės parenkamos vadovaujantis ekonomiškumo principu. Nors šioje normoje tiesiogiai paminimas tik ekonomiškumo principas, tačiau teismų praktikoje aiškinant minėtą nuostatą yra akcentuojami ne tik ekonomiškumo, bet ir teisingumo bei proporcingumo principai (Lietuvos apeliacinio teismo

2021 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1070-798/2021). Proporcingumo principo taikymas, sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių klausimą, reiškia, kad teismas, taikydamas tokias priemones, turėtų įvertinti tiek ieškovo, tiek atsakovo teisėtus interesus ir nė vienam iš jų nesuteikti nepagrįsto prioriteto (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1070-798/2021). Teismų praktikoje išaiškinta, kad kiekvieną kartą nustačius, jog egzistuoja pagrindas apriboti atsakovo nuosavybės teisę, būtina tai daryti atsižvelgiant į proporcingumo principo reikalavimą, o būtent – išlaikyti proceso šalių teisėtų interesų pusiausvyrą, todėl laikinosios apsaugos priemonės turi būti taikomos arba parenkamos taip, kad nesuteiktų nė vienai iš šalių perdėto pranašumo ar nesuvaržytų vienos proceso šalies teisių daugiau, nei būtina teisėtam tikslui pasiekti (Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio 22 d. ir 2021 m. spalio 14 d. nutartys civilinėse bylose).

Minėta, kad įstatymų leidėjas proporcingumo principo tiesiogiai neįtvirtino CPK XI skyriaus 5 skirsnyje, šis principas yra suformuotas tik teismų praktikoje. Toks reglamentavimas nėra išskirtinis kitų valstybių atžvilgiu. Pavyzdžiui, analizuojant Vokietijos CPK (vok. *Zivilprozessordnung*) 917 straipsnį, kuris reglamentuoja turto arešto sąlygas, matyti, kad proporcingumo reikalavimas nėra tiesiogiai įtvirtintas (Vokietijos civilinio proceso kodeksas, 2005). Analogiškai reglamentuojama ir Prancūzijos civilinio vykdymo proceso kodekse (angl. *Code of Civil Enforcement Proceedings*, pranc. *Code des procédures civiles d'exécution*), kurio L511-1 straipsnyje nurodytos bendros laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygos (Prancūzijos civilinio vykdymo proceso kodeksas, 2011). Švedijos laikinųjų apsaugos priemonių institutą analizuojantys mokslininkai taip pat atkreipia dėmesį, kad proporcingumo reikalavimas nėra įtvirtintas įstatyme, o akcentuojamas tik teismų praktikoje (Westberg, 2007, p. 543). Panašiai reglamentuojama ir Bulgarijos statutinėje teisėje, nes proporcingumo reikalavimas taikant laikinųjų apsaugos priemonių institutą nėra tiesiogiai įtvirtintas, tačiau teismų praktikoje pripažįstama, kad ieškovas negali prašyti tokių laikinųjų apsaugos priemonių, kurios atsakovo teises ribotų neproporcingai (Rozalinova *et al.*, 2012, p. 83, 94). Kita vertus, galima rasti jurisdikcijų, kuriose proporcingumo principas taikant laikinąsias apsaugos priemones tiesiogiai įtvirtintas įstatyme. Pavyzdžiui, Ispanijos civilinio proceso akto 726 straipsnio 1 dalyje, kurioje apibrėžiami laikinųjų apsaugos priemonių požymiai, nurodoma, kad laikinoji apsaugos priemonė yra tokia priemonė, kuri negali būti pakeisti kita priemone, tokia pat veiksminga bei mažiau apsunkinančia ar žalojančia atsakovą (Espugues, 2011, p. 210). Taigi, kai kuriose jurisdikcijose tiesiogiai įstatymuose įtvirtintas proporcingumo principo taikant laikinąsias apsaugos priemones reikalavimas.

Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas neįtvirtinti proporcingumo principo reikalavimo statutinėje teisėje galėtų būti aiškinamas tuo, kad civiliniame procese turi būti vadovujamasi ne tik šakiniais šios teisės šakos principais, bet ir bendraisiais teisės principais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. apžvalga). Taigi, būtų galima teigti, kad nėra poreikio tiesiogiai įtvirtinti bendrųjų teisės principų, kurių turi laikytis teismas, taikydamas laikinąsias apsaugos priemones, nes tai yra savaime taikytini principai, kuriais privaloma remtis priimant bet kokius valstybinės prievartos veiksmus. Kita vertus, Lietuvos reglamentavimo atveju tokia argumentacija nevisiškai atsako į klausimą, nes 2011 metais įstatymų leidėjui papildant CPK (2011 m. birželio 21 d. įstatymas Nr. XI-1480), CPK 423⁷ straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ypatumai viešųjų pirkimų bylose, proporcingumo principas buvo įtvirtintas tiesiogiai. Šioje vietoje išvelgiamas įstatymų leidėjo nenuoseklumas, nes prie bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygų įstatymas tiesiogiai neįtvirtina proporcingumo reikalavimo, o specifinėje viešųjų pirkimų srityje šis principas yra įtvirtintas. Toks reglamentavimas ne tik yra nenuoseklus, bet ir iš dalies klaidinantis, nes, aiškinant teisės normas lingvistiniu ir sisteminiu metodu, gali susidaryti klaidingas išpūdis, kad į proporcingumo principą atsižvelgiama tik specifinėje – viešųjų pirkimų bylų – kategorijoje. Be abejo,

proporcingų laikinųjų apsaugos priemonių reikalavimas yra taikomas ne tik visų kategorijų bylose, bet ir kiekvienoje konkrečioje faktinėje situacijoje. Autoriaus nuomone, 2002 metais rengiant CPK buvo remiamasi Vokietijos ir Prancūzijos civilinio proceso įstatymų pavyzdžiais, t. y. šių valstybių gerąja praktika. Atsižvelgiant į minėtų valstybių reglamentavimą, manytina, kad Lietuvoje buvo pasirinkta nedetalizuoti proporcingumo principo prie bendrųjų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygų.

2. Proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas laikinųjų apsaugos priemonių kontekste

Lietuvos civiliniame procese laikinųjų apsaugos priemonių proporcingumas pasireiškia įvairiai, todėl proporcingumo principą įgyvendinančios priemonės gali būti klasifikuojamos pagal skirtingus kriterijus. Manytina, kad galima išskirti tokius pagrindinius skirstymo kriterijus. Pirma, **pagal sprendžiamo klausimo pobūdį**: a) su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis susiję klausimai; b) su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis nesusiję klausimai. Antra, **pagal subjektą**, kuris atlieka proporcingumo vertinimą: a) teismas; b) antstolis. Trečia, **pagal laiką (stadiją)**, kada atliekamas proporcingumo vertinimas: a) iki laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo; b) po laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo. Toks klasifikavimas atskleistų proporcingumo principo reikšmę bei esmę, o tai leistų tinkamai taikyti proporcingumo principą konkrečioje situacijoje bei priimti teisingą procesinį sprendimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Toliau autorius analizuoja proporcingumo principo įgyvendinimą pagal šią klasifikaciją.

2.1. Proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas pagal sprendžiamo klausimo pobūdį

Autoriaus nuomone, svarbiausias kriterijus yra sprendžiamo klausimo pobūdis (iš esmės sprendžiamo klausimo svarba). Pagal šį kriterijų proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių vertinimas atliekamas: a) vertinant laikinųjų apsaugos priemonių (ne)taikymą iš esmės, t. y. nustatant, ar egzistuoja laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygos, ar jos neišnyko ir pan.; b) vertinant su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis nesusijusius klausimus, kurie neapima laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Toks skirstymas padėtų nuspėti neproporcingų laikinųjų apsaugos priemonių padarinius, pavyzdžiui, sprendžiant, ar būtina jas panaikinti (pakeisti) iš esmės, ar tam tikrais atvejais užtenka išspręsti antraeilį laikinųjų apsaugos priemonių klausimą nepanaikinant pačių laikinųjų apsaugos priemonių.

Pirma grupė klausimų apima laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (CPK 144 straipsnis), vienos laikinosios apsaugos priemonės pakeitimo kita (CPK 148 straipsnis); laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo (CPK 149 straipsnis) klausimus. Visais šiais atvejais vertinamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymas iš esmės, atsižvelgiant į laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygas. Keliamas klausimas, ar apskritai būtina taikyti laikinąsias apsaugos priemones, ar neišnyko jų taikymo pagrindas, o sprendžiant šiuos klausimus būtina atsižvelgti į proporcingumo principą. Gali kilti klausimas, kodėl laikinosios apsaugos priemonės pakeitimas kita (CPK 148 straipsnis) yra priskirtinas prie klausimų, kurie susiję laikinųjų apsaugos priemonių taikymu iš esmės (vertinant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygas). Teismų praktikoje išaiškinta, kad vienas iš esminių proporcingumo principo reikalavimų taikant laikinąsias apsaugos priemones yra tai, kad gali būti taikomos tik tokios laikinosios apsaugos priemonės, kurios yra susijusios su pareikštais materialiaisiais teisiniais reikalavimais (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, sprendžiant dėl konkrečios laikinosios apsaugos priemonės parinkimo (arba pakeitimo) taip pat reikia atsižvelgti į

pareikšto ieškinių reikalavimą. Būtų galima teigti, kad laikinųjų apsaugos priemonių sąlygos yra vertinamos konkrečios prašomos taikyti priemonės kontekste. Taigi, kiekvienos bylos atveju gali būti tam tikros laikinosios apsaugos priemonės, kurios gali arba negali būti taikomos, kiekvienos laikinosios apsaugos priemonės taikymo kontekste reikia įvertinti, ar ši priemonė būtų proporcinga, atsižvelgiant į pareikšto ieškinių reikalavimą. Pavyzdžiui, kartais ginčo šalis prašo teismo taikyti laikinas apsaugos priemones, kurios niekaip nesusijusios su pareikšto ieškinių dalyku. Štai vienoje byloje ieškiniu buvo siekiama, kad vienai iš atsakovių ginčo sutartimis perleistos akcijos būtų gražintos kitai atsakovei, t. y. nebuvo reikalaujama jų naudai iš atsakovių priteisti pinigų ar kito turto. Lietuvos apeliacinis teismas vertino, kad prašoma taikyti laikinoji apsaugos priemonė – atsakovių turto areštas nėra susijusi su jų byloje pareikšto reikalavimo užtikrinimu ir negali būti taikoma (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-363-823/2017). Prašomų taikyti laikinųjų apsaugos priemonių ryšio su ieškovių pareikštais materialiniais teisiniais reikalavimais svarba akcentuojama ir kituose Lietuvos apeliacinio teismo procesiniuose sprendimuose (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis ir kt.). Taigi, teismų praktikoje pripažįstama, kad konkrečios laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tik konkrečių faktinių aplinkybių kontekste, būtina įvertinti ieškinių dalyką ir prašomų laikinųjų apsaugos priemonių pobūdį. Autoriaus nuomone, ši aplinkybė patvirtina, kad laikinosios apsaugos priemonės pakeitimo kita institutas (CPK 148 straipsnis) yra neatsiejamas nuo ieškinių dalyko (reikalavimo) vertinimo, o tai, be kita ko, įeina į *prima facie* ieškinių pagrįstumo vertinimą.

Antra grupė – proporcingų laikinųjų apsaugos priemonių klausimai, nesusiję su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis. Pavyzdžiui, vertinant, ar yra pagrindas iš ieškovo reikalauti pateikti atsakovo nuostolių, galinčių atsirasti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimą (CPK 146 straipsnis); teismui areštavus lėšas, esančias kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigų sąskaitose, nutartyje nurodant konkrečias operacijas, kurias bus galima atlikti atsakovui (CPK 145 straipsnio 6 dalis), ir sprendžiant kitus klausimus, nesusijusius su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis. Visais šiais atvejais nesprenžžiama, ar laikinosios apsaugos priemonės turi būti (ne)taikomos. Šių klausimų sprendimas neturi įtakos laikinųjų apsaugos priemonių galiojimui iš esmės, tačiau kyla antraeilių klausimų, kurie susiję su laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apimtimi.

Minėtiems klausimams išspręsti proporcingumo principas išlieka aktualus, nes laikinosios apsaugos priemonės yra susijusios su tam tikrais nepatogumais ar asmens, kurio turtui jos yra taikomos, teisių suvaržymais. CPK numato galimybę užtikrinti ieškovo ir atsakovo interesų pusiausvyrą, sprendžiant ne laikinųjų apsaugos priemonių (ne)taikymo klausimus, o antraeilius klausimus. Pavyzdžiui, teismų yra išaiškinta, kad tais atvejais, kai yra pagrindas taikyti laikinas apsaugos priemones, proporcingumo principą iš esmės galėtų atitikti atsakovės nuostolių, galimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimo institutas (CPK 146 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje). Be to, vienoje byloje taip pat buvo spręsta, ar teismo nutartimi taikytos laikinosios apsaugos priemonės iš esmės atitinka joms keliamo proporcingumo reikalavimą, nes asmens, kuriam taikytos laikinosios apsaugos priemonės, būtinosios mėnesinės pragyvenimo išlaidos yra kur kas didesnės nei 1 MMA, kurių dydį nustatė teismas (CPK 145 straipsnio 6 dalis) (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Šie klausimai yra proporcingų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo vertinimo dalis, jų sprendimas turi įtakos ginčo šalių teisių suvaržymo mastui, tačiau šie klausimai neapima laikinųjų apsaugos priemonių sąlygų vertinimo.

2.2. Proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas pagal subjektą, kuris atlieka proporcingumo vertinimą

Proporcingumo principą įgyvendinančias priemones, kaip jau pirmiau nurodyta, galima klasifikuoti pagal subjektą, kuris atlieka šio principo vertinimą. Pagal šį kriterijų proporcingumo principas vertinamas arba teismo, arba antstolio. Šis skirstymas yra aktualus ne tik teismų praktikai, bet ir įstatymų leidėjui sprendžiant dėl laikinųjų apsaugos priemonių instituto teisinio reglamentavimo tobulinimo perspektyvų.

Lietuvos Respublikos antstolio įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas (Lietuvos Respublikos antstolio įstatymas, 2002). Pagal CPK 152 straipsnio 6 dalį antstolio kompetencijai priskiriami laikinųjų apsaugos priemonių vykdymo klausimai, tačiau, analizuojant kitas CPK normas, matyti, kad antstoliams priskiriami ir kai kurie antraeiliai proporcingų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimai. Pavyzdžiui, CPK 145 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad, areštavus lėšas, esančias kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigų sąskaitose, leidžiama su jomis atlikti tik tas operacijas, kurios nurodytos teismo nutartyje. Teismas, leisdamas atlikti tam tikras operacijas, nurodo antstoliui nustatyti konkrečią lėšų sumą, kuri per vieną kalendorinį mėnesį gali būti panaudota operacijoms atlikti. Taigi, šiuo atveju antstolis turi įvertinti ir nustatyti konkrečią lėšų sumą, kuri gali būti panaudota šioms operacijoms atlikti. Akivaizdu, kad ši antstolio funkcija, priešingai negu, pavyzdžiui, CPK 147 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta antstolio funkcija aprašyti turtą³, yra sietina su proporcingumo reikalavimu, nes antstolis turės įvertinti, kokia konkreti suma yra pagrįsta ieškovo ir atsakovo interesų pusiausvyrai užtikrinti. Teismų praktikoje vis dar pasitaiko teisės taikymo klaidų dėl CPK 145 straipsnio 6 dalyje numatyto teismo ir antstolio kompetencijos atskyrimo. Vienais atvejais teismai nepagrįstai perkelia teismams priklausančią funkciją nustatyti operacijas, kurios gali būti atliekamos iš areštuotų lėšų, antstoliams (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Kitais atvejais teismai nepagrįstai išsprendžia antstolių kompetencijai priskirtus klausimus ir nutartyse numato ne tik operacijas, tačiau ir konkrečią lėšų sumą, kuri per vieną kalendorinį mėnesį gali būti panaudota šioms operacijoms atlikti, nors tai yra antstolio kompetencija (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Tiek CPK, tiek teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymo Nr. 1R-352 (aktuali redakcija nuo 2021 m. sausio 1 d.) dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo 35, 147 punktuose eksplisitiškai numatyta, kad teismas, taikęs laikinąsias apsaugos priemones, gali leisti atlikti operacijas, tačiau būtent antstoliui pavesta nustatyti konkrečią lėšų sumą, kuri per vieną kalendorinį mėnesį gali būti panaudota nurodytoms operacijoms atlikti.

Galima kelti klausimą, ar antstoliui, kaip valstybės įgaliotam asmeniui, kuriam pavesta funkcija vykdyti vykdomuosius dokumentus, turėtų būti suteikti įgaliojimai veikti taip plačiai, įskaitant, bet neapsiribojant tuo, kad antstoliui yra pavedama taikyti proporcingumo reikalavimą taikant laikinąsias apsaugos priemones ir netiesiogiai daryti įtaką teismo procesiniam sprendimui. Įstatymų leidėjas tai aiškina tuo, kad teismai laikinąsias apsaugos priemones paprastai taiko dar pradinėje bylos stadijoje –

³ CPK 147 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad *pritaikius laikinąją apsaugos priemonę, antstoliui yra pavedama surasti ir aprašyti konkretų atsakovo turtą, jeigu šis turtas yra neregistruojamas arba teismui nėra žinoma, kiek ir kokio turto turi atsakovas*. Autoriaus nuomone, šie veiksmai yra vykdomojo pobūdžio ir atitinka antstolio, kaip valstybės įgalioto asmens, kuriam pavesta vykdyti vykdomuosius dokumentus, funkciją. Be to, nors antstoliui aprašant turtą, be abejo, keliami atliekamų veiksmų teisėtumo reikalavimai, tačiau šiuo atveju sprendimas, susijęs su proporcingumo reikalavimu, jau yra įgyvendintas teismo, todėl antstolis nebepriima jokių esminių veiksmų, o tik įvykdo priimtą sprendimą. Šiuo atveju antstolio veiksmais nėra koreguojama laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apimtis, o tiesiog atliekami vykdomojo pobūdžio veiksmai.

gavę ieškinį ir ieškovo prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, kai nei atsakovo pozicija dėl ieškinio reikalavimų, nei atsakovo įsipareigojimų suma kitiems kreditoriams (ne ieškoviui) teismui nėra žinoma. Teismas neturi galimybės pats patikrinti, ar atsakovas turi, o jei turi, – kokio dydžio įsiskolinimų Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos arba Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai, negali įvertinti, kokio dydžio lėšos atsakovui yra reikalingos atlikti atsiskaitymus su savo darbuotojais. Atsižvelgdamas į tai, teismas, priimdamas nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių, negali objektyviai įvertinti, kokio konkretaus dydžio areštuotų lėšų suma galėtų būti pripažinta racionalia ir pagrįsta pirmiau nurodytoms operacijoms atlikti. Be to, teismui nustatius konkrečią lėšų sumą (mažesnę nei areštuojamoji), kuri per vieną kalendorinį mėnesį atsakovo gali būti panaudota operacijoms atlikti, iš esmės būtų nepagrįstai apribota atsakovo galimybė savo noru iškart įvykdyti visus ieškovo reikalavimus dar iki bylos išnagrinėjimo (Pagrindinio komiteto išvada, 2014). Autoriaus nuomone, viena vertus, įstatymų leidėjas, nustatydamas esamą reglamentavimą, neatsižvelgė į tai, kad tokia antstolio kompetencija yra neįprasta ir nenuosekli, palyginti su CPK reglamentavimu. Kita vertus, leidžiant antstoliui nustatyti konkrečią lėšų sumą, kuri per vieną kalendorinį mėnesį gali būti panaudota operacijoms atlikti, nėra paneigiama antstolio teisinio statuso prigimtis, nes antstolis nedaro intervencijos į konkrečių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygas (nesprendžia, ar jos (ne)pagrįstai taikytos) ir nekeičia jų masto. Be to, nedaroma poveikio areštuojamos sumos dydžiui. Šiuo atveju antstolis tik sprendžia šalutinį (antraeilį) su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu susijusį klausimą, kuris gali būti efektyviau ir tikslingiau išspręstas antstolio, o ne teismo lygmeniu. Svarbu pažymėti ir tai, kad antstolių veiksmus galima skųsti remiantis CPK 510 straipsniu, todėl antstolio nustatyta suma gali būti ginčijama teisme. Taigi, autoriaus nuomone, nors tokia antstolio funkcija ir yra platesnė negu jam įprastai suteikiamos funkcijos, tačiau tai yra pateisinama objektyviomis priežastimis.

2.3. Proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas pagal laiką (stadiją), kada atliekamas proporcingumo vertinimas

Galiausiai, galima išskirti proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių vertinimą pagal laiką (stadiją), kada atliekamas vertinimas: a) iki laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo; b) po laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo. Apibrėžiant konkretų laiką, kuris aktualus konkrečioje situacijoje, būtų galima lengviau nuspręsti dėl taikomų priemonių (ne)proporcingumo fakto.

Pirmu atveju proporcingumo principas vertinamas iki laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo. Akivaizdu, kad tinkamas proporcingumo principo įgyvendinimas tampa aktualus nuo ieškovo prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones priėmimo teisme dienos, nes teismas turi įvertinti, ar konkrečios bylos kontekste užtenka išklausti tik ieškovo poziciją, ar vis dėlto būtina pranešti atsakovui apie laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėjimą (CPK 147 straipsnio 1 dalis). Be to, kalbant apie pirmąją laikinųjų apsaugos priemonių sąlygą, įrodinėjimo standartas dėl tikėtino (*prima facie*) ieškinio pagrįstumo nėra aukštas. Teismų praktikoje teigiama, kad tokio vertinimo tikslas – teismo įsitikinimas, ar, išnagrinėjus bylą iš esmės, galėtų būti priimtas ieškoviui palankus teismo sprendimas (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Nors tai yra pateisinama tuo, kad teismas neturėtų susiformuoti išankstinės nuomonės dėl ginčo esmės neturėdamas visos bylos medžiagos, tačiau suteikia tam tikrą pranašumą ieškoviui, ypač atsižvelgiant į tai, kad į atsakovo nuomonę galima net neatsižvelgti. Tokiu atveju galima kelti klausimą dėl to, ar nėra pažeidžiamas svarbus procesinės teisės principas, pagal kurį ginčo šaliai (atsakovui) paprastai neturėtų būti taikomi priverstinio vykdymo veiksmai civilinėje byloje nesant galutinio teismo sprendimo byloje (Westberg, 2007, p. 548). Taigi, tinkamai derinti ieškovo ir atsakovo interesus tampa aktualu nuo prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo priėmimo dienos.

CPK 147 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė teismui taikyti laikinasias apsaugos priemones iki ieškinio teismui pateikimo dienos. Teismų praktikoje išaiškinta, kad iš įstatymų leidėjo įtvirtintų teisės normų išplaukia, jog laikinosios apsaugos priemonės iki ieškinio padavimo atsakovui gali būti pritaikytos tik esant trijų aplinkybių visetui. Pirma, turi būti nurodytos priežastys, pateisinančios, kodėl ieškinyms nepateikiamas kartu su prašymu taikyti laikinasias apsaugos priemones. Antra, turi būti įrodyta, kad yra tikimybė, jog ateityje galbūt kils grėsmė dėl to, kad, nepritaikius laikinųjų apsaugos priemonių, būsimo galimo palankaus ieškovui teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas. Trečia, turi būti pateikti įrodymai, patvirtinantys, kad jau prašymo taikyti laikinasias apsaugos priemones momentu yra kilusi (galbūt kils) grėsmė suinteresuoto asmens turiniams interesams, jei nebus pritaikyta laikinųjų apsaugos priemonių (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje stadijoje teismui yra ypač sudėtinga tinkamai įvertinti situaciją, nes šį klausimą jis turi spręsti dar neturėdamas visų duomenų, koks bus ieškinyms, kokie bus visi byloje dalyvaujantys asmenys, ir apskritai turi labai mažai duomenų apie kylantį ar jau kilusį teisinį ginčą (Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, tokioje stadijoje tinkamai įvertinti ieškovo ir atsakovo interesus sudėtinga ir sunkiai įvykdoma, o proporcingumo principui užtikrinti turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Antru atveju proporcingumo principas vertinamas po laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo. Šiuo atveju aktualūs įvairūs klausimai, kurie atsiranda po laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo, pavyzdžiui, vienos laikinosios apsaugos priemonės pakeitimas kita (CPK 148 straipsnis), laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimas (CPK 149 straipsnis) ir kt.

Kalbant apie laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo institutą (CPK 149 straipsnis), teismų praktikoje išaiškinta, kad laikinosios apsaugos priemonės turi būti panaikinamos, be kita ko, jei jų taikymas nebeatitinka proporcingumo ar ekonomiškumo principų reikalavimų (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje). Kita vertus, pasitaiko atvejų, kai ginčo šalys nepagrįstai kreipiasi į teismą motyvuodamos ne naujomis atsiradusiomis aplinkybėmis, kurios lemtų laikinųjų apsaugos priemonių disproporciją, o ginčydamos tas pačias aplinkybes, kurios nepasikeitė nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pradžios. Teismų praktikoje išaiškinta, kad pagrindas panaikinti laikinasias apsaugos priemones yra tik tuo atveju, kai nustatomas proporcingumo pusiausvyros pokyčio pasikeitimas (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-969-330/2021). Pritartina, kad, nepasikeitus aplinkybėms, kurios buvo laikinųjų apsaugos priemonių sąlygų vertinimo metu, nėra pagrindo naikinti laikinasias apsaugos priemones, nes laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo institutas neturi būti suprantamas kaip neribota galimybė apskusti teismo nutartį dėl jau įvertintų faktinių aplinkybių. Tačiau, manytina, kad teismų nurodytą proporcingumo pokytį reikėtų detalizuoti. Pavyzdžiui, nurodant, kad ne bet koks proporcingumo pokytis gali būti priežastis panaikinti laikinasias apsaugos priemones, o tik esminis, susijęs su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu iš esmės (jos sąlygomis).

EŽTT sprendime *JGK statyba prieš Lietuvą* vertino Lietuvos civiliniame procese taikomų laikinųjų apsaugos priemonių proporcingumą ŽTK 1 Protokolo 1 straipsnio kontekste (EŽTT 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimas). EŽTT iš esmės rėmėsi ankstesnėje praktikoje pateiktais išaiškinimais dėl proporcingumo principo ir nuosavybės teisės apsaugos. Proporcingumo principo esmė yra išaiškinta dar *Immobiliare Saff prieš Italiją* byloje – valstybės kišimasis į asmens nuosavybę turi atitikti viešojo intereso ir asmens pagrindinių teisių apsaugos teisingą pusiausvyrą. Tuo tikslu taikytinas proporcingumo santykis tarp naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo (EŽTT 1999 m. liepos 28 d. sprendimo 49 punktas). Be to, kaip pažymėta *Vendittelli prieš Italiją* ir *Markass Car Jire Ltd prieš Kiprą* bylose, tam tikrais atvejais viešasis interesas tikrai pateisina nuosavybės teisės apribojimą (pavyzdžiui, turto

areštu), tačiau, kai išnyksta tokių priemonių taikymo poreikis, būtina jas panaikinti (EŽTT 1994 m. liepos 18 d. sprendimo 40 punktas).

Pasak EŽTT, net jeigu laikinosios apsaugos priemonės buvo pritaikytos teisėtai (įstatymo numatytais sąlygomis), tai dar nereiškia, kad išlaikytas pagrįstas naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo proporcingumo santykis (EŽTT 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimo 127 punktas). Autoriaus nuomone, proporcingumo reikalavimas EŽTT praktikoje yra suprantamas ir vertinamas plačiau, nei tik formalus sąlygų taikyti laikinąsias apsaugos priemones patikrinimas. EŽTT yra pabrėžęs, kad proporcingumas turėtų būti vertinamas ne tik sprendžiant, ar reikia taikyti laikinąsias apsaugos priemones, t. y. pradinėje stadijoje, bet ir viso nuosavybės teisės varžymo metu, nes laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygos gali išnykti vykstant teismo procesui, tada teismas turėtų spręsti dėl laikinųjų apsaugos priemonių panaikinimo arba galimybės pakeisti kita, mažiau ribojančia priemone, taip kaip tai numato nacionalinė teisė (EŽTT 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimo 136–138 punktai). Be to, pagal EŽTT praktiką, sprendžiant dėl nuosavybės teisės pažeidimo, labai svarbi aplinkybė yra taikomų laikinųjų apsaugos priemonių pobūdis ir viso teismo proceso trukmė, nes nuo teismo proceso trukmės dažnai priklauso ir taikomų laikinųjų apsaugos priemonių trukmė (EŽTT 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimo 139 punktas). Kalbant apie laikinųjų apsaugos priemonių pobūdį, galima išskirti turto areštą, kuris EŽTT praktikoje vertinamas kaip ypač griežta ir apribojanti priemonė (EŽTT 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimo 129 punktas). Dėl jos taikymo gali iškilti grėsmė atsakovo pagrindinei verslo veiklai ar netgi gyvenimo sąlygoms (EŽTT 2002 m. liepos 2 d. sprendimo 35 punktas ir 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimo 129 punktas). Autoriaus nuomone, turto areštą galima įvardyti kaip *ultima ratio* priemonę, t. y. ji taikytina, kai netaikomos jokios kitos (švelnesnės) priemonės, ribojančios nuosavybę. Kalbant apie trukmę, EŽTT pabrėžė, kad pagrindinio teismo proceso trukmė gali būti netiesioginis padarinys, kuris lemia laikinųjų apsaugos priemonių neproporcingumą (EŽTT 2015 m. lapkričio 5 d. sprendimo 131–132 punktai). Šis aspektas buvo ir *JGK statyba prieš Lietuvą* byloje, joje laikinosios apsaugos priemonės buvo taikomos ilgiau nei dešimt metų.

Išvados

1. Lietuvos įstatymų leidėjas proporcingumo principo tiesiogiai neįtvirtino CPK XI skyriaus 5 skirsnyje. Kita vertus, reglamentuojant specifinę bylų kategoriją – viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo ypatumus, šis principas yra įtvirtintas tiesiogiai CPK 423⁷ straipsnio 1 dalyje. Nepaisant reglamentavimo nenuoseklumo, proporcingumo principas laikinųjų apsaugos priemonių kontekste yra savaime taikomas visų kategorijų bylose.
2. Nors proporcingumo principas yra aktualus sprendžiant absoliučią daugumą laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimų, tačiau galima išskirti proporcingumo principą įgyvendinančių priemonių klausimus, susijusius su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis, bei antraeilius klausimus, kurie nėra susiję su laikinųjų apsaugos priemonių sąlygomis.
3. Proporcingumo principą įgyvendinančias priemones laikinųjų apsaugos priemonių kontekste taip pat galima išskirti pagal subjektą, kuris atlieka proporcingumo vertinimą. Daugumą laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimų sprendžia teismas, tačiau kai kurie klausimai vis dėlto priskiriami antstolio kompetencijai. Šiame kontekste pažymėtina CPK 145 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta antstolio funkcija yra išsiskirianti iš bendrųjų antstolio funkcijų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo kontekste.
4. Proporcingumo principą įgyvendinančias priemones laikinųjų apsaugos priemonių kontekste galima išskirti pagal laiką (stadiją), kada atliekamas proporcingumo vertinimas. Stadijoje iki laikinųjų

apsaugos priemonių pritaikymo teismui atlikti proporcingumo vertinimą gana sudėtinga, nes nėra žinomos visos bylai reikšmingos aplinkybės. Tiek minėtoje stadijoje, tiek stadijoje po laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos suformuotiems standartams užtikrinti.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

Tarptautiniai teisės aktai

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1952). Strasbourg: Directorate of Information.

Užsienio valstybių teisės aktai

Vokietijos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas (2005). *Bundesgesetzblatt, I p. 3202* [interaktyvus, neoficialus vertimas]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html [žiūrėta 2022 m. vasario 10 d.].

Prancūzijos civilinio vykdymo kodeksas (2011) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000025024948/LEGISCTA000025026098/#LEGISCTA000025026421 [žiūrėta 2022 m. Vasario 10 d.].

Nacionaliniai teisės aktai

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 13-308.

Lietuvos Respublikos anstolio įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 53-2042.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, išgaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 85-4126.

Specialioji literatūra

Armalis, K. (2016). Laikinių apsaugos priemonių taikymo testas Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje. *Teisė*, 100, 68–80. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.100.10247>

Driukas, A., Valančius, V. (2006). *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. T. 2. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

Engle, E. (2009). The History of the General Principle of Proportionality: An Overview. *10 Dartmouth Law Journal*, 1–11 (2012), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1431179> [žiūrėta 2022 m. Vasario 10 d.].

Elles, D. (1992). European Administrative Law. By Jurgen Schwarze, [London: Sweet & Maxwell. 1992 cv 1,547 ISBN 92-421-45490-3 £130]. *International and Comparative Law Quarterly*, 41(4), 957–958, doi:10.1093/iclqaj/41.4.957.

Esplagues, C. (2011). Provisional Measures in Spanish Civil Procedure, Comparative studies on enforcement and provisional measures. 207, R. Stürner and M. Kawano, eds., Mohr Siebeck, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1952743> [žiūrėta 2022 m. Vasario 10 d.].

Kaminskienė, N. (2010). Application of interim measures in international arbitration: the Lithuanian approach. *Jurisprudencija*, 1(119), 243–260.

Laužikas, E., Mikelėnas, V., Nekrošius, V. (2003). *Civilinio proceso teisė*. T. 1. Vilnius: Justitia.

Pajeda, V. (2007). Laikinių apsaugos priemonių taikymo intelektinės nuosavybės apsaugos bylose ypatumai. *Jurisprudencija*, 11(101), 66–73.

Pelenis, D. (2004). Laikinosios teisinės apsaugos institutas naujame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse: pamatinės nuosaitos. *Teisė*, 50, 113–124.

Rozalinova, E., Angelov, A., Georgiev, I. (2012). Jurisdiction, Recognition and Enforcement of Provisional and Protective Measures (International Cooperation in Civil Matters), *Revista Forumul Judecatorilor*, 4. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2224223> [žiūrėta 2022 m. vasario 10 d.].

Samuilytė-Mamontovė, A. (2014). Laikinosios apsaugos priemonės – nacionalinės teisės netaikymas kaip veiksmingos teisminės gynybos Europos Sąjungoje sudėtinė dalis, *Jurisprudencija*, 6(1), 135–155.

Sinkevičius, E.; Norkus, R. (2013). Laikinių apsaugos priemonių taikymas nagrinėjant ginčus Lietuvos komerciniuose arbitražuose. *Jurisprudencija*, 20(1), 197–206.

Soloveičikas, D. (2009). Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus. *Teisė*, 70, 67–85.

Westberg, P. (2007). Interim Measures and Civil Litigation. *Scandinavian Studies in Law*, 51, 533–558.

Teismų praktika

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

Vendittelli prieš Italiją [EŽTT], Nr. 14804/89, [1994-07-18]. ECLI:CE:ECHR:1994:0718JUD001480489.

Immobiliare Saff prieš Italiją [EŽTT], Nr. 22774/93, [1999-07-28]. ECLI:CE:ECHR:1999:0728JUD002277493.

Markass Car Jire Ltd prieš Kiprą [EŽTT], Nr. 51591/99, [2002-07-02]. ECLI:CE:ECHR:2002:0702JUD005159199.

JGK statyba prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 3330/12, [2013-11-05]. ECLI:CE:ECHR:2013:1105JUD000333012.

Lietuvos teismų praktika

Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2699/2011.

Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-918-516/2016.

Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1294-302/2016.

Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1443-186/2016.

Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-363-823/2017.

Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-648-370/2017.

Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-632-186/2017.

Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-701-464/2017.

Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-924-516/2017.

Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-191-236/2018.

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-959-302/2021.

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-969-330/2021.

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-999-464/2021.

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1070-798/2021.

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1059-464/2021.

Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2-1054-302/2021.

Kiti šaltiniai

Interneto nuorodos

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga (*Teismų praktika* 34), [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos/67> [žiūrėta 2022 m. vasario 10 d.].

Travaux préparatoires

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir Teisėtvarkos komitetas. Pagrindinio komiteto išvada Civilinio proceso kodekso 145, 147, 499, 648, 688, 689, 710 ir 713 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/52f58640811b11e49386e711974443ff?jfwid=tvchbzx2> [žiūrėta 2022 m. Vasario 10 d.].

Principle of Proportionality and Classification of Measures Implementing the Principle of Proportionality in the Context of Interim Measures

Artur Doržinkevič

(Vilnius University)

S u m m a r y

The article analyzes the application of the principle of proportionality in the context of interim measures.

The author points out that the principle of proportionality manifests itself in the context of interim measures in dealing with various issues of interim measures. Measures implementing the principle of proportionality in the context of interim measures may be distinguished according to different criteria.

According to the question that is being assessed (decided), one could distinguish: (a) where the conditions for granting interim measure are being assessed (i.e. whether the conditions are existing, unchanged, not extinct); (b) other (secondary) issues which are not related to the conditions for granting interim measures. According to the entity that performs the assessment of the principle of proportionality, the following can be distinguished: (a) the court; (b) a bailiff. According to the time (stage) at which the proportionality assessment is carried out: (a) before the application for interim measures; (b) after the application of interim measures.

Taking into account the above division, the author reviews and draws conclusions on the application of the principle of proportionality in the case law of the Lithuanian Court of Appeal and the European Court of Human Rights.

Proporcingumo principas ir ši principą įgyvendinančių priemonių klasifikavimas laikinųjų apsaugos priemonių kontekste

Artur Doržinkevič
(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Straipsnyje analizuojamas proporcingumo principo taikymas laikinųjų apsaugos priemonių kontekste.

Autorius atkreipia dėmesį, kad vadovaujantis proporcingumo principu sprendžiami įvairūs laikinųjų apsaugos priemonių klausimai. Proporcingumo principą įgyvendinančios priemonės laikinųjų apsaugos priemonių kontekste gali būti skiriamos pagal skirtingus kriterijus.

Pagal sprendžiamo klausimo pobūdį skiriami atvejai, kai: a) vertinamos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygos (t. y. egzistuoja, nepasikeitė, neišnyko); b) vertinami kiti (antraeiliai) klausimai, kurie nėra susiję su laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygomis. Pagal subjektą, kuris atlieka šio principo vertinimą, galima skirti: a) teismą; b) antstolį. Pagal laiką (stadiją), kada atliekamas proporcingumo vertinimas: a) iki laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo; b) po laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymo.

Atsižvelgdamas į nurodytą skirstymą, autorius apžvelgia ir padaro išvadas dėl proporcingumo principo taikymo Lietuvos apeliacinio teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje.

Artur Doržinkevič yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto absolventas. Svarbiausi moksliniai interesai ir tyrimų sritys – civilinis procesas ir tarptautinė privatinė teisė.

Artur Doržinkevič is a graduate of the Faculty of Law of Vilnius University. His most important scientific interests and research areas include civil procedure and private international law.